

ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทย: เมรุลอย

สถิร กิจเพชร¹ ภัทราวดี มากมี²ปริญญญา เรื่องทิพย์³ กนก พานทอง⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของภูมิปัญญาเมรุลอยอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยฝังตัวในพื้นที่ วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางทฤษฎีฐานราก โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง และแบบลูกบอลหิมะ มีผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 17 คน เก็บข้อมูลตามเทคนิคเดลฟาย

ผลการวิจัยพบว่า เมรุลอยอยุธยามีต้นกำเนิดจากเมรุลอยชั่วคราวที่สร้างโดยหลวงปู่เทียมน วัดกษัตราธิราชวรวิหารเพื่อถวายแด่เจ้าคุณสุวรรณวิมลศีล เจ้าอาวาสวัดบันไดช้าง ยุคสมัยของภูมิปัญญาเมรุลอยอยุธยาประกอบด้วย (1) ยุคก่อน พ.ศ. 2475 ลักษณะการเผาใช้กองฟอน เชิงตะกอน หรือปะรำซึ่งเป็นเมรุชั่วคราวไม่มียอดแหลมเฉกเช่นพระเมรุมาศ (2) ยุค พ.ศ. 2475-2520 ลักษณะของเมรุลอยอยุธยาในยุคนี้เป็นทรงบุษบกฐาน 2 ชั้น ยอดเดี่ยว ปกปิดส่วนของโครงสร้างด้วยงานฉาบฉวยไม้ไผ่สาน มักใช้กับศพที่มีการเก็บไว้เฝ้าช่วงหน้าแล้งทั้งพระราชาและพระสงฆ์ ลวดลายเริ่มจากการใช้สีเขียนก่อนเชาะร่องลายชุด สีที่ใช้มีสีเหลืองทอง แดง ขาว น้ำเงิน ภายหลังมีปิดกระดาดทองเคลือบเงา และ (3) ยุคหลัง พ.ศ. 2520 ถึงปัจจุบัน ประยุกต์รูปทรงจตุรมุขมาผสมเพิ่มยอดจากยอดเดี่ยว เป็น 5 และ 9 ยอด ใช้งานไม้อัดทาสีปิดลายแทนการใช้ฉาบฉวยไม้ไผ่สาน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทย; เมรุลอยอยุธยา; ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทบทความ: บทความวิจัย

การอ้างอิง:

สถิร กิจเพชร, ภัทราวดี มากมี, ปริญญญา เรื่องทิพย์ และกนก พานทอง. (2565). ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทย: เมรุลอย. *วารสารดุชนิตทางสังคมศาสตร์*, 12(2), 397-408.

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา

169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131, ประเทศไทย

อีเมล: sathira2524@gmail.com

^{2,3,4} วิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา

Thai Cultural Heritage: Meru Loi

Sathira Kitpetch¹ Pattrawadee Makmee²
Parinya Ruengtip³ Kanok Panthong⁴

Abstract

This research article aims to study the background of Thai cultural heritage, Meru Loi Ayutthaya. The researcher stays in the area for using the In-Depth interview and the collected data are analyzed with the Grounded theory. Samples are 17 persons who are purposive sampling and snowball sampling accordant with DelPhi Technique.

The results shows that: Meru Loi originated from contemporary Meru being built by Luan Po Tiam (Wat Kasattrathirat) for Jao Khun Suwanwimonsil (the abbot of Wat Bandai Charng). Meru Loi heritage era consists of 1) before 1932, the funeral of the layman normally used ashes of a burnout pyre, funeral pyre and marquee. There was no one top roof of contemporary crematorium like in the royal crematorium. 2) In 1932-1977, the construction of the Meru Loi consisted of two tiered roof, one top roof, weave bamboo panels covering over the construction. This Meru usually used for corpses both layman and monks in hot season. The decoration of the Meru originally painted with colors. Then, local philosophers mortised and excavated it. The colors of it were mostly gold, bronze, white and blue. Afterwards, the people usually covered it by gold paper and waxed and polished it. And 3) in 1977-present, the Meru is widespread constructed all around. The Cruciform of Meru is popularly evolved from one top to 5-9 top roofs. The workers of Meru use the wooden panel which is decorated by color pattern instead of weave bamboo panels.

Keywords: Thai Cultural Heritage; Meru Loi Ayutthaya; Local Wisdom

Type of Article: Research Article

Cite this article as:

Kitpetch, S., Makmee, P., Ruengtip, P., & Panthong, K. (2022). Thai cultural heritage: Meru Loi. *Ph.D. in Social Sciences Journal*, 12(2), 397-408.

¹ Doctor of Philosophy Program in Research and Statistics in Cognitive Science, Burapha University
169 Bangsaen Beach Road, Saensuk, Mueang, Chon Buri, 20131, Thailand
Email: sathira2524@gmail.com

^{2,3,4} College of Research Methodology and Cognitive Science, Burapha University

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การค้นคว้าสร้างสรรค์ทางสติปัญญาและความหลากหลายทางภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นอันควรค่าแก่การอนุรักษ์ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและสืบทอดมรดกจากรุ่นสู่รุ่น (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization, 2003) หรือรวมเรียกว่า มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) นั้น ที่ผ่านมา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินนโยบายเพื่อการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยกิจกรรมสำคัญประการหนึ่งคือ การประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 รายการมรดกภูมิปัญญาต่างๆ เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สั่งสม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาอันมีคุณค่าควรแก่การรักษาสืบทอดให้เป็นมรดกวัฒนธรรมเพื่ออนุชนรุ่นหลังได้นำมาศึกษา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หนึ่งในจังหวัดของภาคกลางที่เป็นเขตเศรษฐกิจสำคัญมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีชื่อเสียงในฐานะเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ เป็นจังหวัดที่ไม่มีอำเภอเมือง โดยมีอำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการด้านต่างๆ ชาวบ้านโดยทั่วไปนิยมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “กรุงเก่า” หรือ “เมืองกรุงเก่า” เดิมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเคยเป็นราชธานีของอาณาจักรอยุธยาหรืออาณาจักรสยาม ตั้งแต่ พ.ศ. 1893 กระทั่งเสียกรุงแก่พม่าเมื่อ พ.ศ. 2310 รวมระยะเวลา 417 ปี หากนับเนื่องถึงปัจจุบันก็เป็นเวลากว่า 667 ปี ในปี พ.ศ. 2478 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานหลายแห่งในเกาะรอบเมืองพระนครศรีอยุธยาเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ รวม 69 แห่ง ต่อมาในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีได้มีนโยบายบูรณะโบราณสถานภายในเมืองอยุธยา เพื่อเป็นการฉลองยี่สิบห้าพุทธศตวรรษ และในปี พ.ศ. 2519 ได้มีการจัดทำโครงการอุทยานประวัติศาสตร์พระนคร

ศรีอยุธยาขึ้น กระทั่งองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) มีมติให้ประกาศขึ้นทะเบียนอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็น “เมืองมรดกโลก” (UNESCO World Heritage Sites) เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 มีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณโบราณสถานเมืองอยุธยา รวมพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 3,000 ไร่ ภายใต้ชื่อ “นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร” ด้วยข้อกำหนดและหลักเกณฑ์พิจารณาให้เป็นมรดกโลกว่าเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว นอกเหนือจากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังมี “เมรุลอยอยุธยา” ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่เป็น ภูมิปัญญา ทรัพย์สินทางปัญญา ระบบคุณค่า ความเชื่อ พฤติกรรมและวิถีชีวิตที่ควรค่าแก่การเรียนรู้และบันทึกไว้ให้เป็นรูปธรรมเพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติในเชิงสงวนรักษา (Fine Arts Department, 2008)

“เมรุลอยอยุธยา” เป็นเมรุเผาศพชั่วคราวแบบถอด ประกอบขึ้นส่วนได้ทุกชิ้น สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่เผาศพของบุคคลสำคัญ ที่ทำคุณงามความดีต่อครอบครัว ชุมชน เช่น บิดามารดา ญาติ พี่น้อง พระสงฆ์ ทรงสมณศักดิ์ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ข้าราชการ เป็นต้น โดยรูปแบบของเมรุลอยอยุธยานั้นเป็นสถาปัตยกรรมแบบมณฑปทั่วไป ตามลักษณะนิยมทางสถาปัตยกรรมและศิลปะประยุกต์ มีความโดดเด่นในโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม ประดับตกแต่งด้วยลายไทยที่วิจิตรบรรจง มีความงดงามละเอียดในงานประณีตศิลป์ที่ทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์ให้เป็นมรดกของชาติ นำความภาคภูมิใจสู่ชุมชน กลุ่มคน และปัจเจกบุคคล ควรค่าแก่การสืบสานเพื่อเป็นมรดกทางศิลปกรรมดั้งเดิมของไทย หากสืบค้นข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาเมรุลอยอยุธยาจาก สื่อออนไลน์ เอกสาร ตำราเรียน

บทความวิชาการ ฯลฯ มักพบข้อมูลมีจำนวนน้อย ไม่แพร่หลาย ทั้งที่เมรุลอยอยุธยาถือเป็นศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การสงวนรักษาโดยเมรุลอยอยุธยาจัดอยู่ในประเภทวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่ทรงคุณค่าและมีลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น เป็นนวัตกรรมทางด้านงานศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและโดดเด่นทั้งในแง่สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และทัศนศิลป์

ด้วยคุณค่าของภูมิปัญญาเมรุลอยอยุธยาซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญในการร่วมกันสงวนรักษามรดกไทยช่วยกันจรรโลง ภูมิปัญญาเมรุลอยให้เป็นรูปธรรมที่ประจักษ์ชัดต่อสายตาของคนทั่วโลกผ่านกระบวนการศึกษา ค้นคว้าวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีตรวมทั้งสภาพการณ์ในปัจจุบัน ตลอดจนมีการสงวนรักษา โดยงานวิจัยนี้ได้ปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูให้มีคุณค่า มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 9 ใจความว่า “ อนุรักษ์แผ่นดินเดียวกันมีค่า ควรที่เราจะได้ช่วยกันรักษาไว้ ” เปรียบเหมือนวัฒนธรรมไทยเป็นของคนทั้งชาติ จึงควรมีการร่วมมือกัน สงวนรักษา พัฒนาให้เจริญงอกงามทัดเทียมอารยะประเทศสืบไป (Musikakhama & Phanmawanich, 2016)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเมรุลอยอยุธยา

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็น

พื้นที่หลักในการฝังศพเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากเป็นตำบลที่มีการทำเมรุลอยแหล่งใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีจำนวนผู้ทำเมรุลอยทั้งสิ้น 11 ราย คือ (1) จรัญเมรุลอย (2) เปี้ยกเมรุลอย (3) ไสวเมรุลอย (4) เมรุลอยลุงแถม (5) เมรุลอยแอบดั่ง (6) ลุงชัยเมรุลอย (7) เมรุลอยผู้ใหญ่เมี้ยน (8) สาครเมรุลอย (9) สุเทพเมรุลอย (10) ประสิทธิ์เมรุลอย และ (11) เมรุลอยครูอาบ ตำบลหัวเวียงประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 4,161 คน 1,085 ครัวเรือน มีพื้นที่ 22.25 ตารางกิโลเมตร (Huawiang Subdistrict Municipality, 2013)

ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

เพื่อเป็นหลักฐานทางวิชาการที่ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบในองค์ความรู้ ก่อนนำไปสู่การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเมรุลอยของไทย

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับมรดกโลก

สถานที่อันได้แก่ ป่าไม้ ภูเขา ทะเลสาบ ทะเลทราย อนุสาวรีย์ สิ่งก่อสร้างต่างๆ เมือง ศิลปกรรม วัฒนธรรม โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนโดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization, 2003)

แนวคิดเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

วัฒนธรรมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตนเป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตนและทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์ก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม

และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ (Department of Cultural Promotion, 2015)

แนวคิดเกี่ยวกับประเพณี

วัฒนธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการตาย Koses (2010) ได้เสนอถึงรายละเอียดของสถานที่เผาศพไว้อย่างน่าสนใจว่า ที่เผาศพตามที่เห็นกันนี้มักเป็นที่ยกพื้นสูง มีสัณฐานสี่เหลี่ยมมักมีหลังคายอดเรียกกันว่า เมรุ ชื่อเรียกของที่เผาศพมีหลายแบบ เช่น ร้านม้า ฐานเผา ตาราง เชิงตะกอน จิตกาธาน วัฒนธรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการตาย การทำศพเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของมนุษย์ในทุกวัฒนธรรม เพราะเป็นกิจกรรมสุดท้ายที่คนเป็นจะทำเพื่ออุทิศให้แก่ผู้วายชนม์ ในสังคมทุกวัฒนธรรมย่อมมีจารีตประเพณีในการจัดการศพที่แตกต่างกันเนื่องมาจากความเชื่อในศาสนาและประเพณีท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเข้าใจเรื่องการทำศพในแต่ละวัฒนธรรมจึงนำไปสู่ความเข้าใจความเชื่อของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย ในสังคมไทยการเผาศพของชาวบ้านไม่ได้ใช้เมรุเป็นหลักในการเผา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัด การเผาศพของชาวบ้านทั่วๆ ไปที่ไม่ใช่เจ้าขุนมูลนายนั้นจะนำศพไปตั้งบน “กองฟอน” ช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการเผาศพนั้นโดยมากจะเป็นช่วงบ่ายถึงเย็น แต่ในเวลาต่อมาเพื่อให้การจัดงานมีความสมเกียรติกับผู้วายชนม์อันเป็นที่รักใคร่ของครอบครัว ชุมชน หรือผู้ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน ชาวบ้านจึงมีการสร้างจิตกาธานด้วยภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อมาจึงมีกลุ่มคนทำเมรุลอย

องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการทางทฤษฎีฐานราก

วิธีการสร้างทฤษฎีฐานราก “Grounded Theory” (Charmaz, 2014) ซึ่งเป็นกระบวนการวิเคราะห์การออก แบบเชิงสร้างขึ้นมาใหม่โดยพิจารณาองค์ประกอบที่หลากหลาย และมีความสำคัญในการดำเนินการวิจัย

โดยเริ่มจากองค์ประกอบแรกคือองค์ประกอบด้านรหัสข้อมูล (data coding) โดยจะดำเนินการ 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การเข้ารหัสเบื้องต้น (initial coding) ระยะที่ 2 การเลือกรหัสที่สำคัญ (focus coding) ระยะที่ 3 การเลือกรหัสเป็นแกน (axial coding) และระยะที่ 4 การสร้างรหัสเชิงทฤษฎี (theoretical coding) จนนำไปสู่การก่อให้เกิดทฤษฎีจากฐานข้อมูลที่ผู้วิจัยรวบรวมมาได้ โดย “ทฤษฎี” จากการวิจัยทฤษฎีฐานรากและมีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) โดยตรวจสอบจากผู้เข้าร่วมวิจัย ตลอดช่วงเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แหล่งที่มาของข้อมูลต่างกัน เหตุการณ์แตกต่างกัน และตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการที่แตกต่างกัน (methodological triangulation) ก่อนที่จะสรุปเป็นทฤษฎีโดยใช้แนวทางในการนำเสนอทฤษฎีฐานราก ในลักษณะเป็นเรื่องราวเชิงบรรยาย (narrative form)

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

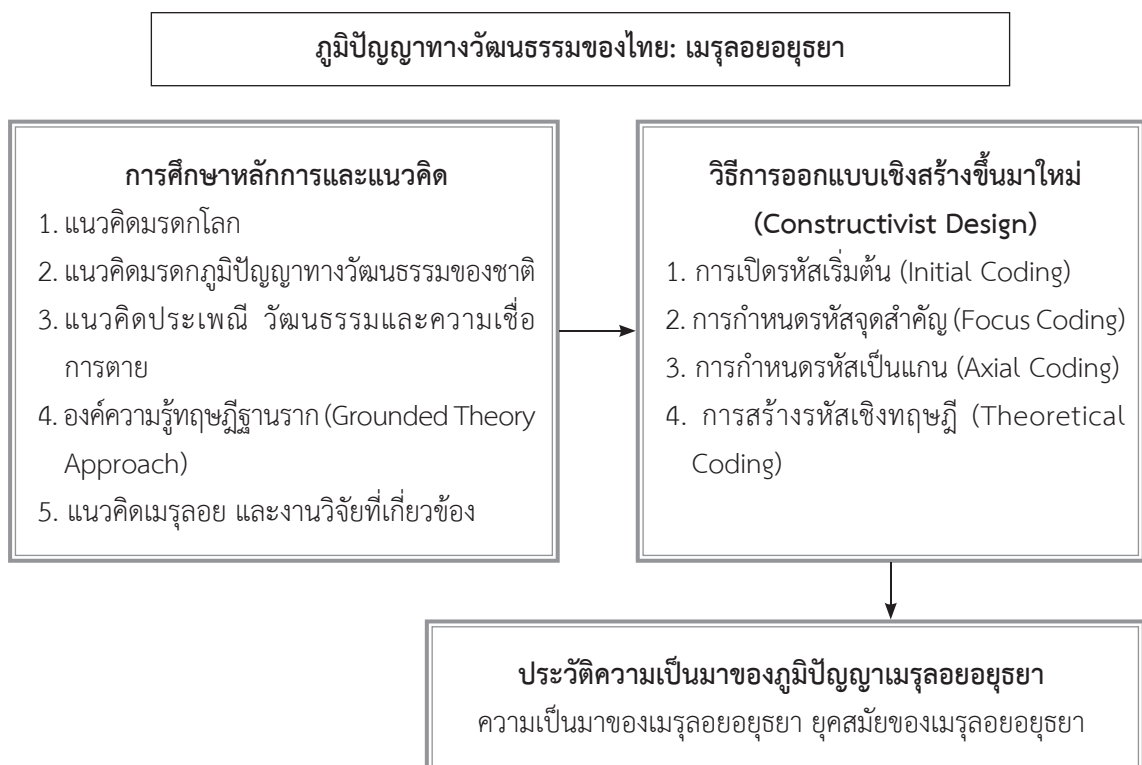
Na Thalang (1997) กล่าวถึงกระบวนการในการถ่ายทอดภูมิปัญญาว่าเป็นการเรียนรู้จากการกระทำจริงได้พัฒนาต่อมา จนเป็นการส่งต่อ (transmission) แต่คนรุ่นหลังด้วยการสืบทอดวิธีการ การส่งสอนด้วยการบอกเล่า (oral tradition) ในรูปของเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต การสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (literary tradition) ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านทุกภูมิภาคจะนิยมทำ 2 วิธี คือ สืบทอดวิธีการ และสอนเป็นวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปะหรือวิทยาการระดับที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้ง จึงจะใช้วิธีการถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้าน ตำราโหราศาสตร์ ฯลฯ หรือผูกเป็นวรรณกรรมคำสอน คุ่มือ แผนที่ ฯลฯ

แนวคิดเกี่ยวกับเมรุลอย

Wongthes (2008, pp. 11-13) ได้เสนอที่มาของเมรุลอยไว้ พอสังเขปว่า เมรุเผาศพเริ่มแรกมีขึ้นราวหลัง พ.ศ. 2100 ซึ่งมีเหตุชวนให้เชื่อได้ว่ามีการสร้างเมรุหรือเขาพระสุเมรุในแผ่นดินสมัยพระเจ้าปราสาททอง ราวพ.ศ. 2181 หลังจากนั้นจึงใช้การสร้างชั่วคราวด้วยไม้ ไว้เพื่อเผาศพเจ้านายเท่านั้น เมรุยุคแรกที่ใช้เพื่อการเผาศพเจ้านาย เรียกว่า พระเมรุ หรือพระเมรุมาศ ใช้ในงานถวายพระเพลิงศพ เมรุหรือพระเมรุ เมื่อแรกมีกรุงศรีอยุธยาสร้างเลียนแบบจากนครวัด “วิษณุโลก” ที่จำลองเขาพระสุเมรุโดยจินตนาการมาจากภูเขาคิมาลัย พระครูวิสุทธี

สิทธิคุณได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับเมรุลอยในบางประเด็นที่น่าสนใจว่าวัดโกรกกราก อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร โดยพระครูวิสุทธีสิทธิคุณ (พระมหาสมณฤทธิ์ วิสุทฺธสโร) เจ้าคณะตำบลโกรกกรากและเจ้าอาวาสวัดโกรกกราก ซึ่งวัดแห่งนี้มีเมรุลอยที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนเมรุลอยที่ใดๆ ของประเทศ “เมรุลอย” คือ การก่อสร้างเมรุเผาศพชั่วคราวชนิดเคลื่อนย้ายได้เพื่อเผาศพของบุคคลสำคัญหรือผู้มีหน้ามิตาในสังคม โดยรูปแบบของเมรุลอยเป็นสถาปัตยกรรมแบบมณฑปทั่วไปตามลักษณะนิยมทางสถาปัตยกรรมและศิลปประยุกต์ มีความโดดเด่นในโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ศึกษาความเป็นมาของภูมิปัญญาเมรุลอยภาคสนามโดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และวิเคราะห์เอกสาร (document analysis) มรดกโลก มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามแนวทางของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของ UNESCO การศึกษาเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย ข้อมูลเกี่ยวกับเมรุลอยอยุธยาและวิธีการทางทฤษฎีฐานราก เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างหาคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ค่าความสอดคล้องของข้อคำถามและวัตถุประสงค์มีค่า 0.80-1.00 มีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบการวิจัย งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบทฤษฎีฐานรากตามแนวคิดของ Charmaz (2014) พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ตำบลหัวเวียง อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นแหล่งที่มีการทำเมรุลอยอยุธยาแหล่งใหญ่ที่สุดในประเทศไทยมีประวัติความเป็นมา 100 ปี

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้เข้าร่วมวิจัยตามวิธีการเลือกตัวอย่าง เชิงทฤษฎี (theoretical sampling) โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยที่สามารถให้ข้อมูลด้านมิติ (dimensions) ที่แตกต่างและให้ข้อมูลที่มีความหลากหลายด้านคุณสมบัติ (properties) และ (2) การคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยโดยการสุ่มตัวอย่างแบบไม่คำนึงถึงความเป็นไปได้ (non probability sampling) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (specific sampling) และแบบลูกบอลหิมะ (snowball sampling) และระยะที่ 6 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดย 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากการซักถามแบบเผชิญหน้าและ 2) การวิเคราะห์เอกสาร (document analysis)

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจะเริ่มจากการแบ่งเนื้อหาหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องออกเป็นหน่วยย่อยๆ หรือเป็นหมวดหมู่ด้วยการกำหนดรหัส (coding process) ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของงานวิจัย ประกอบด้วย (1) การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theory triangulation) โดยยึดแนวทางกระบวนการออกแบบของเชิงสร้างขึ้นใหม่ (constructivist design) ของ Edmonds and Kenedy (2017) และดำเนินการตามกระบวนการทฤษฎีฐานรากตามแนวคิดและทฤษฎีของ Charmaz (2014) ตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) (2) ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม (3) วิธีการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ (expertise debriefing) และ (4) วิธีการให้ผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นผู้ตรวจสอบ (member checking) ทั้งการตรวจสอบขณะเก็บรวบรวมข้อมูล และการตรวจสอบภายหลังการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของภูมิปัญญาเมรุลอย การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยเข้าสนามจริงไปฝังตัวอยู่ในพื้นที่ตำบลหัวเวียงมากกว่า 6 เดือนเพื่อศึกษาความเป็นมาของภูมิปัญญาเมรุลอยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามแนวทางทฤษฎีฐานรากมีการกำหนดจำนวนตัวอย่าง โดยใช้วิธีวิธีสุ่มตัวอย่างโดยไม่คำนึงถึงโอกาสของการถูกเลือกของแต่ละหน่วยของตัวอย่าง ด้วยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง และแบบลูกบอลหิมะ จำนวนตัวอย่างในครั้งนี้จะใช้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 17 คน เพื่อแสดงความคิดเห็น 3-4 รอบ ตามกระบวนการเก็บข้อมูลของเทคนิคเดลฟาย (delphi technique) ผลการวิจัยมีดังนี้

จากการบันทึกจดหมายเหตุของเดอะ ลา ลูแบร์

ที่กล่าวถึงประเพณีนิยมของชาวสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในด้านการศพบในตอนหนึ่งว่า “การเผาศพของชาวสยามนั้นจะมีการเผาศพจะเคลื่อนศพไปยังท้องนาที่ใดที่หนึ่งมักจะอยู่ใกล้วัดที่ผู้ตายหรือบรรพชนได้สร้างไว้หรือใกล้วัดใดวัดหนึ่ง หากไม่มีวัดอยู่ในอาณาบริเวณนั้นจะมีการล้อมรั้วเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสทำด้วยไม้ไผ่เรียกว่า ราชวัตร (รั้วมณฑลพิธี มีทั้งหมดสี่มุม ปักด้วยฉัตร เดิมนั้นจะพบเห็นได้ในวัดวาอาราม มีลักษณะเป็นแผงไม้ไผ่สานเป็นแผงตาข่าย รอบเป็นรั้วทั้งสี่มุมมักจะใช้ในงานพิธีสำคัญแสดงถึงเขตที่มีความเป็นสิริมงคล) ที่สั่งทำได้ตามต้องการด้วยฝีมือทางสถาปัตยกรรมรูปร่างคล้ายกับซุ้มไม้เลื้อยและเรือนต้นไม้ในสวนประดับประดาด้วยกระดาศหรือกระดาศทองที่ตัดเป็นรูปเรือ เครื่องใช้ไม้สอย สัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่าตรงกลางวงล้อมนั้นเป็นที่ตั้งเชิงตะกอน (ฐานที่ทำขึ้นสำหรับเผาศพทำขึ้นเป็นการเฉพาะในป่าช้าหรือในที่เผาศพ โดยการเอาต้นกล้วยมาเรียงบนพื้นแล้วกันคอกเอาดินเกลี่ยบนหุบให้แน่นและตั้งตารางเหล็กบนนั้น) ก่อด้วยไม้เนื้อหอมล้วนๆ เช่น ไม้จันทน์ขาว ไม้จันทน์เหลือง ไม้กฤษณา เป็นต้น สุดแต่ความมั่งคั่งและเกียรติของผู้ตาย เกียรติของการฌาปนกิจนั้นอยู่ที่การยกเชิงตะกอนให้สูงไม่ใช่แค่การวางกองฟืนให้สูงแต่ใช้การถมนดินยกฐานเชิงตะกอนจึงค่อยวางฟืนต่อในภายหลัง ในการปลงพระศพพระอัครมเหสีที่เสด็จสวรรคตมาได้สัก 7 หรือ 8 ปีมาแล้วนั้นพระจิตกาธานจะสูงกว่าที่เคยเห็นมาในประเทศและจะต้องขอยืมเครื่องมือจากชาวยุโรปไปเชิญพระโกศชโลขึ้นสู่พระจิตกาธาน (เชิงตะกอนเผาศพสำหรับเจ้านาย)” จากการบันทึกหลักฐานนี้สะท้อนให้เห็นถึงความคิดของชนบประเพณีหรือธรรมเนียมทางการศพบ ความมีลำดับชั้น รวมถึงความสามารถทางช่างฝีมือที่มีมาแต่โบราณ ความพิถีพิถันในการจัดงานศพให้กับบุคคลที่ตนเองเคารพรักตามแต่ฐานะ

มรดกภูมิปัญญาเมรุลอยอยุธยาที่เราสามารถพบเห็นอยู่ในทุกวันนี้จะมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

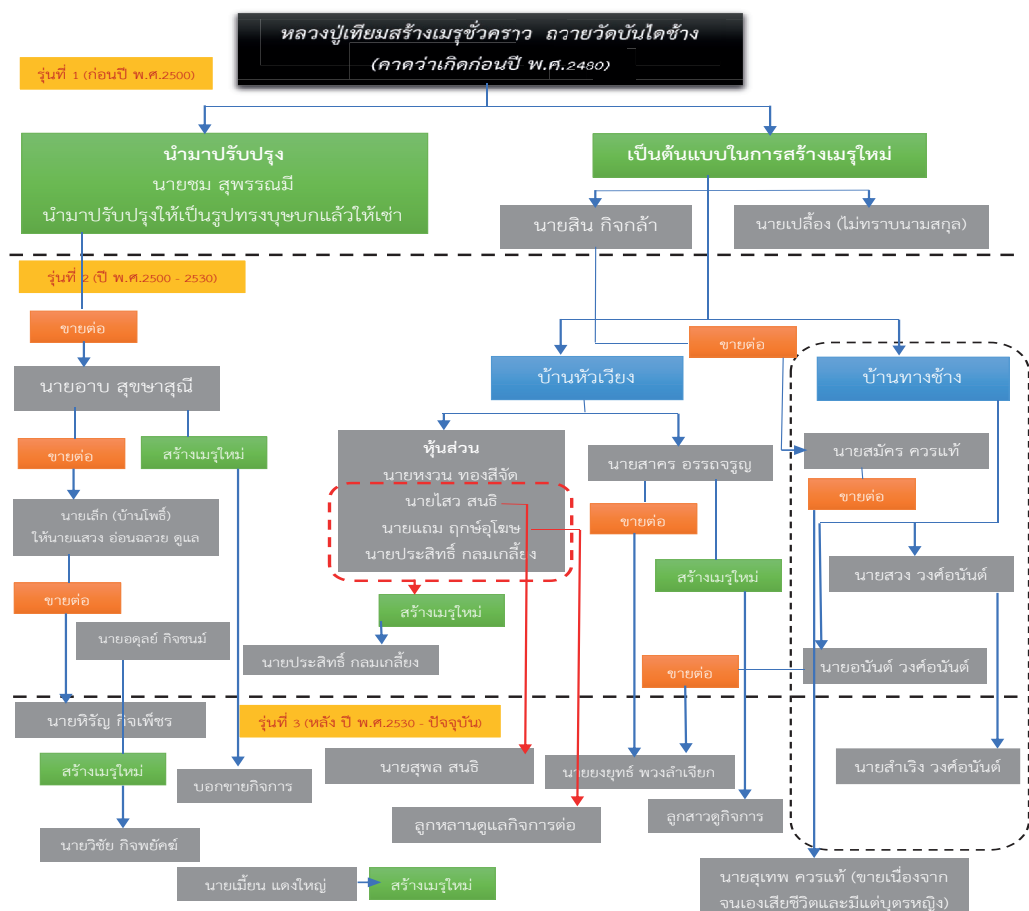
ถิ่นที่แตกต่างจากที่อื่นๆ นับเป็นวิวัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของเมรุชั่วคราวที่พัฒนาต่อยอดมาจากเมรุประจำ ทั้งนี้ อาจจะด้วยการพัฒนาการเผาศพให้มีการใช้เมรุลอยแบบมียอดคล้ายของหลวงได้ ในภูมิภาคต่างๆ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วยการผ่อนปรนนี้จึงเกิดเป็นจินตนาการที่อยากจะทำ เมรุลอยที่มียอดสวยสง่า ช่างสมัยนั้นจึงใช้ประสบการณ์ที่ตนเองมีผนวกกับสิ่งปลูกสร้างที่ตนเองเคยได้เห็นมาเป็นพื้นฐานทางความคิดจินตนาการให้เกิดรูปทรงเมรุลอยแบบบุษบกที่มีการสืบทอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

เมรุลอยอยุธยาในปัจจุบันมีจุดเริ่มต้นมาจากเมรุลอยที่หลวงปู่เทียมน ในสมัยนั้นจำพรรษาอยู่ที่วัดกษัตริย์ราช อำเภोधรนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการสร้างเมรุลอยที่มีลักษณะชั่วคราวไว้หลายแห่ง รวมถึงการสร้างเมรุลอยไว้ที่วัดบันไดช้าง ตำบลหัวเวียง อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วย จนกลายมาเป็นจุดเริ่มต้นของภูมิปัญญาเมรุลอยอยุธยาที่ถ่ายทอดและพัฒนามาจนวิจิตรสวยงามเฉกเช่นในปัจจุบันเป็นพื้นฐานทางความคิดและจินตนาการให้เกิดรูปทรงเมรุลอยแบบบุษบก

ประวัติพอสังเขปจากคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้านที่ยังหลงเหลืออยู่พอจะจำความได้กล่าวว่า ด้วยความสามารถในการสร้างเมรุลอยชั่วคราวของหลวงปู่เทียมน ท่านมีจิตศรัทธามาส่งถวายแด่หลวงพ่อลับ (เจ้าคุณสุวรรณวิมลศีล) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดบันไดช้างเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ของท่าน โดยการประยุกต์วัสดุท้องถิ่นมาใช้เพื่อความสวยงาม เช่น การใช้ไม้ไผ่สาน รวมถึงการประยุกต์รูปทรงบุษบก มาทำให้เป็นเรือนยอดที่มีลักษณะสูง สง่างาม เพราะเห็นว่าหลวงมีการผ่อนปรนให้มีการสร้างในลักษณะที่มียอดสูงได้ อย่างไรก็ตาม ทั้งรูปทรงลวดลายก็ยังคงเป็นแบบง่าย ใช้วัสดุท้องถิ่นพอหาได้ หลังจากเลิกใช้งานแล้วจะรื้อถอนเพื่อมาเก็บรักษาไว้ที่วัดบันไดช้าง ในลักษณะของเมรุเผาศพชั่วคราวที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อ

ไปได้ ด้วยการเก็บรักษาอยู่ในวัดทำให้ชิ้นส่วนบางอย่างชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลาเพราะขาดผู้รับผิดชอบดูแลรักษาอย่างจริงจัง ทำให้ขณะนั้นนายชม สุพรรณมีจึงขอทางวัดนำเมรุลอยอยุธยาตั้งกล่าวมาปรับปรุงให้สวยงามและแข็งแรงเพื่อนำมาให้คนทั่วไปเช่าไปใช้ในงานศพ โดยทำเป็นอาชีพรเสริมในช่วงว่างจากการทำนาและรับงานช่วงหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวแล้ว หลังจากนั้นจึงมีคนสนใจอาชีพรเสริมนี้ จึงเริ่มคิดสร้างเมรุเป็นของตนเองขึ้นมา ซึ่งรวมเอาคนที่มีความรู้หลายสาขาและรู้จักมักคุ้นกันลักษณะญาติพี่น้องเพื่อนฝูงมาทำร่วมกัน เช่น เมรุลอยนายสิน กิจกล้า นายเปลื้อง (ไม่ทราบนามสกุล) นายเผือก กิจชนม์ (พ่อนายอดุลย์ กิจชนม์) กลุ่มวัดตะกุก บ้านทางช้าง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ นายสงว วงศ์อนันต์

นายอนันต์ นัยสุทธิ์ และนายสมิคร ครอบแท้ ต่อมามีการเปลี่ยนเจ้าของอยู่เป็นระยะทำให้มีเมรุลอยอยุธยามากขึ้น เช่น เมรุลอยนายชิต (ไม่ทราบนามสกุล) นายไสว สนิ นายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง นายหงวน ทองสีจัด นายแถม ฤกษ์อุโฆษ นายแสวง อ่อนฉนวน (ผู้ดูแลให้นายเล็ก ไม่ทราบนามสกุล) นายอาบ สุขชาสุณี นายสาคร อรรถเจริญ นายผอน ฤกษ์สมุทร นายอดุลย์ กิจชนม์ เป็นต้น ปัจจุบันเกือบทั้งหมดเสียชีวิตแล้ว เหลือเพียงนายประสิทธิ์ กลมเกลี้ยง เจ้าของราชามะรุลอย นายอาบ สุขชาสุณี เจ้าของเมรุลอย ครูอาบ และนายสาคร อรรถเจริญ เจ้าของสาครเมรุลอยจนสืบทอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันซึ่งถือว่าเป็นรุ่นที่ 3 ของเมรุลอยอยุธยา และมีรวมอายุนับ 100 ปี ดังแสดงในภาพ 2

ภาพ 2 ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาเมรุลอยอยุธยา

หากจะแบ่งช่วงยุคภูมิปัญญาเมรุลอยอยุธยา โดย ประยุกต์ใช้เกณฑ์ต่างๆ พบว่าสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงยุค ได้แก่ ยุคก่อน พ.ศ. 2475 ยุค พ.ศ. 2475-2520 และยุคหลัง พ.ศ. 2520 ถึงปัจจุบัน โดยสรุปดังนี้

1. ยุคก่อน พ.ศ. 2475 ยังอยู่ในช่วงของการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุด การกระทำพิธีศพใดก็ตามจะต้องคำนึงถึงศักดิ์นาที่จะต้องไม่ทำเสมอเจ้าหรือพระบรมวงศานุวงศ์ ดังนั้นการเผาศพของคนทั่วไปที่อยู่รอบนอกเมืองหลวง กระทำในลักษณะของกองฟอน เชิงตะกอน หรือเมรุปะรำ ขึ้นกับฐานะครอบครัวและสังคม ดังนั้นการสร้างเมรุชั่วคราวในลักษณะของทรงที่เป็นยอดแหลมมักจะเห็นได้จากการออกพระศพของเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน หรือที่เราเรียกว่าพระเมรุมาศ พระสงฆ์หรือประชาชนทั่วไปยังไม่สามารถใช้ได้ แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย การจัดการงานศพจึงมีความละเอียดละมัยมากขึ้น มีการสร้างเมรุชั่วคราวขึ้นเพื่อให้สมเกียรติ สมกับคุณงามความดีที่ผู้วายชนม์ได้กระทำเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่

2. ยุค พ.ศ. 2475-2520 ยุคนี้เมรุลอยอยุธยาทรงบุษบกถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของบ้านหัวเวียง เมรุลอยอยุธยาเป็นทรงบุษบกแบบฐาน 2 ชั้น ยอดเดียว บางครั้งเรียกทรงธรรมมาศ ทรงมณฑป เพราะมีลักษณะคล้ายกับธรรมมาศแสดงธรรม และมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อรูปเหมือนของพระที่ประชาชนเคารพนับถือ แต่ต่างกันว่าสัดส่วนที่ประกอบขึ้นเป็นตัวเรือน

การปกปิดส่วนของโครงสร้างภายในจะใช้งานแฝงไม้ไผ่สานเป็นหลัก ใช้เรือเป็นยานพาหนะ ประกอบด้วย เรือโยงสำหรับลากจูงและเรือต่อสำหรับบรรทุกสิ่งของ มักใช้กับศพที่มีการเก็บไว้เผาช่วงหน้าแล้งหลังจากที่มีการเก็บเกี่ยวแล้ว เนื่องจากเป็นช่วงว่างจากการปลูกข้าว เพราะอาชีพการทำเมรุลอยในยุคนี้มักจะ

ทำกันเป็นอาชีพเสริมหลังเกี่ยวข้าว การทำลวดลายของเมรุลอยอยุธยาเริ่มต้นจากการใช้สีเขียนลวดลาย เนื่องจากยังไม่มีความรู้ในเรื่องเทคนิคการทำลวดลายมากนัก การใช้สีเขียนเป็นลวดลายซึ่งมีลักษณะเป็น 2 มิติ บางเจ้ามีการพัฒนาลวดลายให้มีมิติมากขึ้นด้วยการใช้ลายชุด และการเซาะร่องลายแล้วลงสีตามร่องเพื่อให้ลวดลายมีมิติมากขึ้นเพิ่มความสวยงามให้กับส่วนประกอบของเมรุลอยอยุธยา โทนสีที่ใช้จะอิงจากสีของธงชาติและแม่สีเป็นหลัก ได้แก่ เหลือง แดง น้ำเงิน ขาว แสดงเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทย ทำให้เมรุลอยอยุธยามีความสวยงาม ภายหลังใช้การปิดกระดาดทองแล้วเคลือบเงาซึ่งจะช่วยให้เกิดจากความมันวาวช่วยสะท้อนแสง นำมาใช้แทนสีเหลือง ส่วนที่เป็นลวดลายไทย มีการใช้กระจกประดับร่องของลวดลาย เพราะต้องการให้ลวดลายมีการการสะท้อนแสง แต่ข้อเสียคือ กระจกออกง่ายมักเสียหายจากการเคลื่อนย้าย ภายหลังจึงถูกยกเลิกไป มีการใช้รั้วราชวัตรหรือรั้วมณฑลพิธี และฉัตร พัดโบก พัดกลม พัดจามร เพื่อเพิ่มความสวยงามและเป็นเครื่องประดับเกียรติให้กับผู้ตาย นอกจากนี้ยังมีการใช้ราชรถเพื่อนำศพออกจากศาลาการเปรียญมาเวียนรอบเมรุลอยอยุธยา แต่ภายหลังยกเลิกการใช้ราชรถไปทั้งนี้เพราะขนย้ายลำบาก มีการใช้เกวียนไถพญานาค เพื่อเชิญศพขึ้นสู่ฐานวางศพ มีหลักฐานว่า เกวียนไถพญานาคใช้ใน พ.ศ. 2511 ในงานศพบิดาของนายอาบ สุขหาสุณี ที่วัดสุวรรณเจดีย์ ตำบลหัวเวียง อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายหลังถูกยกเลิกไป เหตุเพราะไม่สะดวกต่อการขนย้ายและการทำงาน ราคาจ้างแรงงานคนละ 25 บาท ราคารับงานในจังหวัดประมาณ 700 - 800 บาท แรงงานที่ใช้ แต่ละงานประมาณ 5-8 คน เป็นแรงงานผู้ชายทั้งหมดไม่มีแรงงานผู้หญิงเนื่องจากข้อจำกัดหลายประการ

3. ยุคหลัง พ.ศ. 2520 ถึงปัจจุบัน เป็นยุคเชื่อมต่อระหว่างเมรุลอยอยุธยาทรงบุษบกสามชั้นยอดเดียวที่

ทำกันในขณะที่ของหุ่นส่วนใหญ่การทำแบบเดี่ยว หรือลดจำนวนหุ่นลง มีการทำเมรุลอยแพร่หลายมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะในช่วงดังกล่าวเมรุลอยอยุธยาได้รับความนิยม ตลอดจนมีถนนหนทางเข้าถึงและเริ่มมีการใช้การขนส่งทางรถบรรทุก มีการพัฒนาด้านรูปแบบ รูปทรง โครงสร้าง มีการเพิ่ม ลด อุปกรณ์บางอย่างให้มีความสวยงามเหมาะสม มีการเพิ่มขนาด จำนวนชั้น จำนวนยอด ยกเลิกการใช้เรือต่อการขนส่งและออกงานตลอดทั้งปี ลักษณะที่สำคัญของยุคนี้ คือ เริ่มสร้างเชิงพาณิชย์อย่างแพร่หลาย มีขายหุ่น แยกหุ่นเพื่อไปทำเมรุลอยอยุธยาเป็นของตนเอง งานศพที่นิยมใช้เมรุลอยอยุธยาในยุคนี้คล้ายคลึงกับยุคแรกแต่จะแพร่หลายมากขึ้น สำหรับงานศพที่นิยมใช้เมรุลอยอยุธยา ได้แก่ ศพพระ คหบดี และผู้มีฐานะทางสังคม ในช่วงปลายยุคที่ 2 กลุ่มผู้ทำเมรุลอยอยุธยาเริ่มมีการประยุกต์รูปทรงให้มีความหลากหลายสวยงามเพิ่มทางเลือกให้แก่ลูกค้ามากขึ้น การเพิ่มปริมาณยอดจากยอดเดียว เป็น 5 และ 9 ยอด เพื่อให้เมรุลอยอยุธยามีความยิ่งใหญ่อลังการมากขึ้น มีการแข่งขันกันพัฒนาเพื่อให้เมรุลอยของตนเองมีความสวยงาม มีการใช้งานของไม้อัดแทนการใช้แผงสาน เนื่องจากไม่มีคนสาน ประกอบกับไม้อัดสามารถทำลวดลาย ทาสีได้หลากหลาย และการดูแลรักษาง่าย

การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเมรุลอยอยุธยาเป็นภูมิปัญญาที่มีความเป็นมายาวนาน มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ที่บ่งบอกถึงรากเหง้า ขนบธรรมเนียม พิธีการศพ สะท้อนความเป็นอยู่ของคนในสังคม ก่อให้เกิดการสร้างอาชีพให้กับสังคมชนบท ภูมิปัญญาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของปราชญ์ชาวบ้านประยุกต์งานช่างฝีมือดั้งเดิมหลายแขนงมาผสมผสานจนเกิดสถาปัตยกรรมที่มีรูปทรงเฉพาะตัว มีการใช้ลวดลายที่บ่งบอกถึงความเป็นไทย มีการประยุกต์ใช้วัสดุท้องถิ่น เช่น การสานแผงไม้ไผ่ การใช้ภูมิปัญญาคาดคะเน

รูปทรงอย่างสมส่วน และใช้เทคนิคการสับ บาก เนื้อไม้เพื่อให้เข้าล็อกกัน ทำให้โครงสร้างของเมรุลอยอยุธยามีความแข็งแรงและสามารถรับน้ำหนักได้ดี เมื่อกาลเวลาเปลี่ยน องค์ประกอบบางอย่างจึงถูกเลิกใช้ไปเพื่อความสะดวกต่อการทำงานและการขนย้าย ในขณะเดียวกัน มีการเพิ่มเติมองค์ประกอบบางอย่างทดแทนเพื่อให้ความสวยงามยังคงอยู่แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ไทย และพบว่า เมรุลอยอยุธยาได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมจากแหล่งต่างๆ มาเป็นรูปแบบเมรุลอยของตนเอง แต่มีการประยุกต์ให้เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยระยะแรกเป็นเพียงเมรุหลังเล็กใช้เผาศพตามวัดที่ไม่มีเมรุปูน จนพัฒนามาเป็นเมรุลอย 5 ยอดและ 9 ยอดเช่นปัจจุบัน เมรุลอยอยุธยาเป็นสถาปัตยกรรมไทยลักษณะชั่วคราวหรือสถาปัตยกรรมเฉพาะกิจที่สร้างเพื่อใช้งานชั่วคราวตามระยะเวลาที่จำเป็นต้องใช้ ไม่มีรากฐานยึดลงไปในดิน โดยช่างอยุธยาได้คิดค้นรูปแบบที่มีวิธีการถอดประกอบชิ้นส่วนให้สะดวก มีขั้นตอนในการสร้างและติดตั้งเมรุลอยที่เป็นสูตรสำเร็จเช่นเดียวกับการงานสถาปัตยกรรมไม้อย่างเรือนไทย การคิดคำนวณโครงสร้างของเมรุลอยที่เหมาะสม ทำให้ทนทานต่อการรับน้ำหนักการทรงตัวการบิดตัวเมื่อรับน้ำหนักและแรงลมได้

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาตัวแปรหรือปัจจัยที่อาจส่งผลต่อมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมไทย เมรุลอยอยุธยา โดยวิธีการศึกษาเพื่อจำแนกประเภทและรูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา และเพื่อวิเคราะห์รูปแบบของศิลปกรรมไทยในเมรุลอยอยุธยา ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบรรจุภูมิปัญญาเมรุลอยอยุธยาให้เป็นรายวิชาหนึ่งในแขนงวิชา การศึกษามรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นในชาติและภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (the cultural heritage) ของไทย

References

- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. Sage.
- Department of Cultural Promotion. (2015). *The Handbook of registration of cultural heritage of nation*. Author. [In Thai]
- Edmonds, W. A., & Kennedy, T. D. (2017). *An applied reference guide to research designs quantitative, qualitative, and mix methods*. Sage.
- Fine Arts Department. (2008). *The world culture heritage*. Author. [In Thai]
- Huawiang Subdistrict Municipality. (2013). *General data*. Retrieved from <https://huawiang.go.th/public/list/data/index/menu/1144>. [In Thai]
- Koses, S. (2010). *Traditions about life: Birth, death, house and marriage*. Siam. [In Thai]
- Musikakhama, N., & Phanmawanich, K. (2016). *Culture: New role in globalization*. Fine Arts Department. [In Thai]
- Na Thalang, A. (1997). *Local wisdom of four region of Thailand: The way of life and learning process of Thai villagers*. Sukhothai Thammathirat Open University Press. [In Thai]
- United Nations Educational Scientific and Cultural Organization. (2003). *The present translation has been prepared under the responsibility of the international information and networking*. Author.
- Wongthes, S. (2008). *"Pra Meru" First in Ayutthaya period imitated from "Wisanulok" Angkor Wat, Mount Meru model*. Ministry of Culture. [In Thai]